

ผู้สอบบัญชีตรวจสอบมูลค่ายุติธรรมได้อย่างไร

ผศ.ดร.ศิลปพร ศรีจันทเพชร

ผู้อำนวยการโครงการปริญญาโททางการบัญชี และอาจารย์ประจำภาควิชาบัญชี
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มูลค่ายุติธรรม (Fair Value) เป็นคำที่นักบัญชีและผู้บริหารบัญชีคุ้นเคยเป็นอย่างดี เนื่องจากคำนี้ปรากฏอยู่ในมาตรฐานการบัญชีแทบทุกฉบับ ในทางปฏิบัติ เป็นการยากที่จะกำหนดมูลค่ายุติธรรมสำหรับรายการบางรายการในการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้สอบบัญชียังมีความลำบากใจมากขึ้นในการตรวจสอบ โฉงซึ่งเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม บทความนี้จะพยายามอธิบายถึงแนวทางปฏิบัติของผู้สอบบัญชีสำหรับการตรวจสอบมูลค่ายุติธรรม โดยอธิบายถึงสาระสำคัญของมาตรฐานการสอบบัญชีระหว่างประเทศ รหัส 545 และมาตรฐานการสอบบัญชีของสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 101 เรื่อง การตรวจสอบการวัดมูลค่า และการเปิดเผยมูลค่ายุติธรรม (ISA 545 และ SAS No. 101, Auditing Fair Value Measurements and Disclosure) ซึ่งผู้สอบบัญชีในประเทศไทยก็สามารถนำแนวทางปฏิบัติในมาตรฐานการสอบบัญชีฉบับนี้มาใช้ได้เช่นกัน เนื่องจากมาตรฐานการสอบบัญชีของไทยในเรื่องนี้ จะเป็นไปในทิศทางเดียวกับมาตรฐานการสอบบัญชีระหว่างประเทศ รหัส 545

มูลค่ายุติธรรมคืออะไร

มูลค่ายุติธรรม หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงแลกเปลี่ยนสินทรัพย์กันในขณะที่ทั้งสองฝ่ายมีความรอบรู้และเต็มใจในการแลกเปลี่ยน และสามารถต่อรองราคากันได้อย่างอิสระในลักษณะของผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน (TAS 37.06)

มาตรฐานการบัญชีหลายฉบับ กำหนดให้มีการวัดมูลค่าของรายการต่างๆ ในงบการเงินด้วยมูลค่ายุติธรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

■ กิจการอาจได้รายการที่เป็นที่ดินอาคารและอุปกรณ์มาจากการแลกเปลี่ยนกับรายการที่เป็นที่ดิน อาคารและอุปกรณ์หรือสินทรัพย์

อื่นที่ไม่คล้ายคลึงกัน กิจการต้องบันทึกราคาทุนของรายการดังกล่าวด้วย มูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ที่ได้มา ซึ่งมีมูลค่าเทียบเท่ากับมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ที่นำไปแลก ปรับปรุงด้วยจำนวนเงินสด หรือรายการเทียบเท่าเงินสดที่กิจการต้องโอน หรือรับโอน อันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยน (TAS 32.20)

■ กิจการต้องวัดมูลค่าของรายได้โดยใช้มูลค่ายุติธรรมของสิ่งตอบแทนที่ได้รับ หรือค้างรับ (TAS 37.08)

■ สำหรับเงินลงทุนในตราสารที่ไม่มีตลาดรองรับ กิจการอาจต้องประมาณมูลค่ายุติธรรมโดยใช้ราคาซื้อขายของเงินลงทุนที่

■ บททวามวิชาการ

ผู้สอบบัญชีตรวจสอบมูลค่ายุติธรรมได้อย่างไร

คล้ายคลึงกันที่มีตลาดรองรับ หากไม่สามารถหาราคาตลาดของเงินลงทุนที่คล้ายคลึงกันได้ กิจการต้องประมาณมูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุนนั้นโดยใช้กระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตคิดลดด้วยอัตราที่เหมาะสมกับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง (TAS 40.25)

■ วิธีวัดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ทางการเงิน และหนี้สินทางการเงินเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปมีหลายวิธีการการต้องเปิดเผยข้อมูลโดยรวมเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมโดยเปิดเผยถึงวิธีวัดมูลค่าที่ใช้และข้อสมมุติที่สำคัญในการนำวิธีวัดมูลค่าดังกล่าวมาปฏิบัติ (TAS 48.82)

ผู้สอบบัญชีกับวิธีการตรวจสอบมูลค่ายุติธรรม

คณะกรรมการมาตรฐานการสอบบัญชีของสหพันธ์นักบัญชีระหว่างประเทศ (International Federation of Accountants หรือ IFAC) และคณะกรรมการมาตรฐานการสอบบัญชีของสหรัฐอเมริกา (The Auditing Standard Board หรือ ASB) ได้ออกมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 545 และฉบับที่ 101 เรื่อง การตรวจสอบการวัดมูลค่าและการเปิดเผยมูลค่ายุติธรรม ตามลำดับ มาตรฐานการสอบบัญชีฉบับดังกล่าวได้อธิบายแนวทางในการตรวจสอบการวัดมูลค่าและการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม ซึ่งมาตรฐานการสอบบัญชี ฉบับที่ 101 เป็นมาตรฐานการสอบบัญชีที่เกิดจากความร่วมมือของคณะกรรมการมาตรฐานการสอบบัญชีของสหรัฐอเมริกา และคณะกรรมการมาตรฐานการสอบบัญชีของสหพันธ์นักบัญชีระหว่างประเทศ

ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา ถึงแม้มาตรฐานการบัญชีหลายฉบับได้กำหนดให้มีการวัดมูลค่าของรายการบางรายการในงบการเงินด้วยมูลค่ายุติธรรม แต่ก็มีมาตรฐานการสอบบัญชีที่นำจูงเกี่ยวกับการตรวจสอบมูลค่ายุติธรรมอยู่เพียงฉบับเดียว เช่น มาตรฐานการสอบบัญชีของสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 57 เรื่อง การตรวจสอบประมาณการทางบัญชี (SAS No. 57 Auditing Accounting

Estimates) และมาตรฐานการสอบบัญชีของไทย รหัส 540 เรื่อง การตรวจสอบประมาณการทางบัญชี (ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการสอบบัญชีระหว่างประเทศ) แต่อาจเป็นจริงแล้ว มูลค่ายุติธรรมมีความแตกต่างจากประมาณการทางบัญชี ถึงแม้ว่ารายการทั้งสองจะเกี่ยวพันกันการประมาณจำนวนเงินของรายการที่ยังไม่สามารถกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนได้ก็ตาม

สิ่งที่ยากสำหรับการวัดมูลค่ายุติธรรม จะเกิดขึ้นในกรณีที่ไม่มีตลาดอ้างอิง ในกรณีนี้ ผู้บริหารต้องประมาณมูลค่ายุติธรรม โดยใช้วิธีการและสมมติฐานที่เหมาะสมเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าวิธีการและสมมติฐานดังกล่าวเป็นสิ่งที่วิญญูชนหรือบุคคลทั่วไปในตลาด จะนำไปใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมนี้ เมื่อการวัดมูลค่ายุติธรรมมีลักษณะเช่นนี้ รวมทั้งความถี่ของการที่เพิ่มขึ้นของมาตรฐานการบัญชีที่กำหนำให้มีการวัดมูลค่าและเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่ผู้สอบบัญชีจะต้องมีแนวทางเฉพาะสำหรับการตรวจสอบการวัดมูลค่ายุติธรรม

ข้อสังเกตที่สำคัญเกี่ยวกับมาตรฐานการสอบบัญชีฉบับนี้คือ มาตรฐานได้กำหนดแนวทางทั่วไปเพื่อเป็นกรอบ (Framework) ในการตรวจสอบการวัดมูลค่า และการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม โดยมีได้กำหนดแนวทางอย่างละเอียดในการตรวจสอบมูลค่ายุติธรรมของรายการใดรายการหนึ่งโดยเฉพาะ มาตรฐานยังได้กำหนดแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการที่ผู้บริหารใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม และแนวทางในการประเมินว่ามูลค่ายุติธรรมที่ได้จากการประมาณนั้นว่าเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่ นั่นคือ ผู้สอบบัญชีจะประเมินข้อสมมุติหรือสมมติฐาน (Assumptions) ที่สำคัญ ซึ่งผู้บริหารใช้ในการกำหนดมูลค่ายุติธรรม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบของการประเมินมูลค่า (Valuation Model) รวมทั้งทดสอบข้อมูลที่ใช้

หลักการเบื้องต้น

ความเข้าใจถึงวิธีที่ผู้บริหารใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม ถือเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรกสำหรับผู้สอบบัญชีใช้เป็นเกณฑ์พื้นฐานในการกำหนดวิธีการตรวจสอบ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวนี้ รวมถึงเรื่องต่อไปนี้

1. ประสบการณ์และความชำนาญของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวัดมูลค่ายุติธรรม
2. สมมติฐานที่สำคัญ และข้อมูลต่างๆที่ผู้บริหารใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม
3. วิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการกำหนดสมมติฐาน รวมทั้งข้อมูลต่างๆที่มีอยู่ในตลาด ซึ่งใช้ในการกำหนดสมมติฐานต่างๆ
4. วิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการจัดการกับสมมติฐานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
5. ขอบเขตของการที่ผู้บริหารใช้งานของผู้เชี่ยวชาญ (Specialist) ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม

ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจข้อกำหนดของหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป ตามที่ระบุไว้ในมาตรฐานการบัญชีฉบับที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น ราคาที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนของตลาดซื้อขายคล่องเป็นหลักฐานที่ดีที่สุดของมูลค่ายุติธรรมสำหรับเงินลงทุนในความต่อเนื่องของตลาด เช่น เงินลงทุนในตราสารที่มีตลาดซื้อขายคล่องรองรับตามปกติ กิจกรรมจะวัดมูลค่าเงินลงทุนในตราสารที่ถืออยู่ด้วยราคาเสนอซื้อปัจจุบัน หากราคาเสนอซื้อปัจจุบันไม่สามารถหาได้ กิจกรรมอาจใช้ราคาซื้อขายครั้งล่าสุดเมื่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจไม่เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นสาระสำคัญระหว่างวันที่มีการซื้อขาย ครั้งล่าสุดกับวันที่วัดมูลค่า ในกรณีที่กิจกรรมมีตราสารที่ไม่มีการซื้อขายในตลาดมาก่อน กิจกรรมสามารถใช้ราคาซื้อขายตราสารเสนอขายเป็นทอดแรก เช่น ในกรณีที่ผู้ออกตราสารเสนอขายหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดเป็นครั้งแรก หากราคาเสนอซื้อปัจจุบันและราคาซื้อขายครั้งล่าสุดที่หาได้ไม่เป็นตัวแทนของมูลค่ายุติธรรม กิจกรรมต้องประมาณมูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุน (TAS 40.23) สำหรับเงินลงทุนในตราสาร

ที่ไม่มีตลาดรองรับ กิจกรรมอาจต้องประมาณมูลค่ายุติธรรมโดยใช้ราคาซื้อขายของเงินลงทุนที่คล้ายคลึงกันที่มีตลาดรองรับ หากไม่สามารถหาราคาตลาดของเงินลงทุนที่คล้ายคลึงกันได้ กิจกรรมต้องประมาณมูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุนนั้นโดยใช้กระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตคิดลดด้วยอัตราที่เหมาะสมกับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง (TAS 40.25) เป็นต้น

มาตรฐานการบัญชียังได้กำหนดวิธีการ หรือกระบวนการในการวัดมูลค่ายุติธรรมสำหรับรายการบางรายการในงบการเงิน หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปอาจกำหนดแต่เพียงว่าราคายุติธรรมต้องอ้างอิงจากสิ่งที่สามารถสังเกตได้ (observable) ตัวอย่างเช่น ราคาตลาดที่มีการเปิดเผยอย่างชัดเจน (Quoted Market Price) แต่หากผู้บริหารไม่อาจหาราคาดังกล่าวได้ เทคนิคที่ผู้บริหารใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม ควรรวมถึงสมมติฐานที่กำหนดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่บุคคลทั่วไปในตลาด หรือวิญญูชนได้ใช้ อย่างไรก็ตาม หากผู้บริหารไม่อาจหาข้อมูลดังกล่าวได้ หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปก็อนุญาตให้ผู้บริหารใช้สมมติฐานของตนเองได้ ตราบเท่าที่ไม่มีข้อบ่งชี้ว่าบุคคลในตลาดเดียวกันนั้นได้ใช้สมมติฐานที่แตกต่างกันออกไป

เมื่อผู้บริหารใช้ผู้เชี่ยวชาญในการประมาณมูลค่ายุติธรรม

ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า มาตรฐานการบัญชีหลายฉบับได้กำหนดให้ใช้มูลค่ายุติธรรมสำหรับ รายการบางรายการในงบการเงิน ซึ่งเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้กิจกรรมปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการประมาณมูลค่ายุติธรรมมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปจะไม่ได้กำหนดให้กิจกรรมต้องจ้างผู้เชี่ยวชาญก็ตาม ผู้บริหารอาจพิจารณาถึงความจำเป็นในการจ้างผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากเหตุผลที่ว่ากิจกรรมมิได้มีพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญในการประมาณมูลค่ายุติธรรม หรือเนื่องจากผู้บริหารต้องการผลงานที่มีความเที่ยงธรรม ไม่อคติ จากประสบการณ์ของมืออาชีพ

การประเมินมูลค่าหรือการประเมินราคาได้พัฒนาเป็นวิชาชีพแขนงหนึ่งแล้ว รวมทั้งมีการกำหนดมาตรฐานของวิชาชีพ และการฝึกอบรมสมาชิกผู้ร่วมวิชาชีพ ตัวอย่างเช่น The American Society of Appraiser ซึ่งมีเว็บไซต์ที่ www.appraisers.org ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดให้มีการทดสอบและขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชาชีพของการประเมิน รวมทั้งการประเมินมูลค่าของธุรกิจด้วย วิชาชีพดังกล่าวเป็นที่ยอมรับในสหรัฐอเมริกาให้เป็นมาตรฐานวิชาชีพการประเมินที่รับรองทั่วไป สมาคมนักบัญชีของสหรัฐอเมริกา (AICPA) ได้จัดให้มีโครงการขึ้นทะเบียนสำหรับผู้สอบบัญชีที่ต้องการมีความเชี่ยวชาญทางด้านการประเมินมูลค่านี้ด้วย

ผู้บริหารที่มีประสบการณ์อาจสามารถกำหนดข้อสมมติฐานหรือข้อสมมติได้อย่างสมเหตุ สมผล ในบางกรณีผู้บริหารอาจได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก หรือผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดสมมติฐานที่เหมาะสมภายใต้ความรับผิดชอบของตนก็ได้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ผู้บริหารได้ใช้งานของผู้เชี่ยวชาญในการประมาณมูลค่ายุติธรรมแล้ว ผู้บริหารก็ยังคงมีความรับผิดชอบต่อข้อมูล รวมทั้งวิธีการและสมมติฐานที่ใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมของรายการในงบการเงิน

ผู้สอบบัญชีควรพิจารณาว่าผู้เชี่ยวชาญนั้นมีประสบการณ์ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม และได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญบางคนอาจคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์ในการประมาณมูลค่ายุติธรรมเพื่อวัตถุประสงค์อื่น (นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในการรายงานทางการเงิน) แนวคิดดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปก็ได้ ตัวอย่างเช่น การประเมินมูลค่าของเงินลงทุน (Investment Value) ซึ่งเป็นมูลค่าที่ผู้ลงทุนคาดหวัง โดยพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ หรือการประเมินมูลค่าเมื่อเลิกกิจการ (Liquidation Value) ซึ่งเป็นมูลค่าสุทธิของธุรกิจจากการเลิกกิจการ หรือการบังคับขายสินทรัพย์ออกไปทีละชิ้นๆ

การตรวจสอบการประมาณมูลค่ายุติธรรม

ผู้สอบบัญชีควรมีความเข้าใจในกระบวนการของการวัดมูลค่ายุติธรรมในเรื่องต่อไปนี้

- กิจกรรมการควบคุมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวัดมูลค่ายุติธรรม
- ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวัดมูลค่ายุติธรรม และขอบเขตซึ่งกิจการใช้ผลงานของผู้เชี่ยวชาญ
- ประเภทของรายการที่ต้องวัดมูลค่ายุติธรรม เช่น เป็นรายการปกติที่เกิดขึ้นเป็นประจำ หรือเป็นรายการที่ไม่เกิดขึ้นบ่อย

เมื่อผู้สอบบัญชีทำการกระบวนการในการวัดมูลค่ายุติธรรมของกิจการแล้ว ผู้สอบบัญชีควรประเมินความเสี่ยงที่รายการที่วัดมูลค่ายุติธรรมนั้นจะแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญหรือไม่

บ่อยครั้งที่ผู้บริหารไม่อาจหาคาตลาดอ้างอิงได้ชัดเจน หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปอาจกำหนดให้ผู้บริหารใช้วิธีการประเมิน เช่น วิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตคิดลดด้วยอัตราที่เหมาะสมกับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับสมมติฐานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การประมาณมูลค่ายุติธรรมด้วยวิธีดังกล่าวต้องใช้เทคนิคการประเมินค่า ซึ่งมักจะมีความไม่แน่นอน (Uncertainty) และมีการใช้วิจารณญาณ (Subjectivity) เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ผู้สอบบัญชีจึงควรประเมินความเสี่ยงที่ การประมาณมูลค่ายุติธรรมอาจมีข้อผิดพลาด โดยพิจารณาปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (1) จำนวนงวดของการประมาณกระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต
- (2) สมมติฐานที่สำคัญและความสลับซับซ้อน
- (3) ระดับของการใช้วิจารณญาณของสมมติฐาน
- (4) ข้อพิจารณาที่ว่าสมมติฐานขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเกิดขึ้น (หรือผลที่จะเกิดขึ้น) ของเหตุการณ์ในอนาคต รวมทั้งข้อมูลที่มีความชัดเจน ซึ่งจะสนับสนุนสมมติฐานที่สำคัญ

ผู้สอบบัญชีควรมีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจอย่างเพียงพอ เพื่อให้สามารถประเมินได้ว่าผู้บริหารได้กำหนดสมมติฐานทั้งหมดที่จำเป็นต้องใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรมแล้วหรือไม่

ผู้สอบบัญชีจะนำปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ร่วมกับความเข้าใจในวิธีการประมาณมูลค่ายุติธรรมของผู้บริหารและข้อกำหนดของหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป มาใช้ในการประเมินความเสี่ยง เพื่อกำหนดวิธีการตรวจสอบที่เหมาะสม

ในกรณีที่ผู้บริหารใช้รูปแบบการประเมินมูลค่า (Valuation Model) ผู้สอบบัญชีมักจะมุ่งวิธีการตรวจสอบไปยังรายการต่อไปนี้

- (1) การประเมินสมมติฐานที่สำคัญ
- (2) การพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการประเมิน
- (3) การทดสอบข้อมูลที่ใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม

การประเมินสมมติฐานที่สำคัญ

สมมติฐานที่ผู้บริหารใช้ อาจมีผลกระทบอย่างมีสาระสำคัญต่อการประมาณมูลค่ายุติธรรม ผู้สอบบัญชีจึงต้องพิจารณาว่าสมมติฐานนั้นสมเหตุสมผล และสอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจโดยทั่วไป รวมทั้งประสบการณ์ในอดีต และข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในตลาดหรือไม่ ในกรณีที่ผู้สอบบัญชีหาได้ในตลาดและผู้บริหารใช้สมมติฐานที่กำหนดขึ้นเองในการประมาณมูลค่ายุติธรรม ผู้สอบบัญชีจะต้องพิจารณาว่ามีข้อมูลใดที่เป็นข้อบ่งชี้ให้เห็นว่าบุคคลอื่นในตลาด อาจใช้สมมติฐานที่เหมาะสมกว่าหรือไม่ เช่น กรณีที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบสินทรัพย์ประเภทที่ดิน จะไม่ค่อยมีการซื้อขายกันในตลาด จึงทำให้ราคาซื้อขายของราคาดังกล่าวในตลาด ได้ยาก ในกรณีเช่นนั้น ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องพิจารณาว่าผู้บริหารได้ใช้ข้อมูลใด ในการขายสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกัน ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปของสินทรัพย์นั้น รวมทั้งประสบการณ์ในอดีตของสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกันหรือไม่

ผู้สอบบัญชีควรประเมินว่าผู้บริหารมีหลักเกณฑ์ที่เพียงพอ และเหมาะสมในการกำหนด สมมติฐานที่ใช้ใน

การประมาณมูลค่ายุติธรรม โดยพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลของสมมติฐานเมื่อเปรียบเทียบกับผลที่เกิดขึ้นจริงในอดีตก่อนๆ รวมทั้งความสอดคล้องของสมมติฐานนั้น กับสมมติฐานอื่นที่ใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม และความสอดคล้องของสมมติฐานกับแผนงานของบริหาร ซึ่งมีความสมเหตุสมผล นอกจากนี้ ผู้สอบบัญชีควรพิจารณาผลกระทบจากการใช้ดุลยพินิจที่สำคัญทั้งหมดจากการใช้สมมติฐาน และควรให้ความสนใจเป็นพิเศษกับข้อมูลในส่วนที่แปรเปลี่ยนได้ อาจจะมีผลกระทบอย่างมีสาระสำคัญต่อมูลค่ายุติธรรม และมีผลต่อผู้สอบบัญชีในการหาหลักฐานที่เหมาะสม และการประเมินผลเกี่ยวกับการวัดมูลค่าและการเปิดเผยเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม

การพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการประเมิน

ในกรณีที่ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องใช้รูปแบบการประเมิน (Valuation Model) ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม ผู้สอบบัญชีควรสอบทานรูปแบบการประเมินดังกล่าว และพิจารณาถึงความเหมาะสมภายใต้สถานการณ์นั้นๆ ตัวอย่างเช่น ในบางกรณี ผู้สอบบัญชีอาจพบว่า เป็นการไม่เหมาะสมที่จะนำวิธีการคิดลดกระแสเงินสดมาใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุนสำหรับกิจการที่เพิ่งเริ่มก่อตั้ง ทั้งนี้เพราะกิจการยังไม่มีรายได้ที่จะใช้เป็นฐานในการประมาณกระแสเงินสดในอนาคตอย่างสมเหตุสมผล

การทดสอบข้อมูลที่ใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม

ผู้สอบบัญชีควรทดสอบข้อมูลที่ผู้บริหาร หรือผู้เกี่ยวข้องใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม โดยพิจารณาว่าข้อมูลนั้นมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ มีความครบถ้วน มีการคำนวณอย่างถูกต้อง มีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับข้อมูลอื่นที่ผู้สอบบัญชีได้รับมาในระหว่างการตรวจสอบ ขอบเขตในการทดสอบดังกล่าว ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนในการกำหนดมูลค่ายุติธรรม และผลการประเมินของ

ผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม

ผู้สอบบัญชีอาจใช้รูปแบบการประเมินมูลค่าของตนเองตามวิธีการที่เห็นว่าเหมาะสม เพื่อทดสอบการวัดมูลค่าและการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม แล้วผลลัพธ์ที่ได้มาเปรียบเทียบกับมูลค่ายุติธรรมที่ผู้บริหาร หรือผู้เชี่ยวชาญได้กำหนดขึ้น การใช้รูปแบบการประเมินมูลค่าดังกล่าวนี้ อาจช่วยให้ผู้สอบบัญชีได้ข้อสันนิษฐานบางอย่างได้ เนื่องจากผู้สอบบัญชีได้ใช้รูปแบบการประเมินที่ตน คิดว่าเหมาะสมมาทดสอบข้อมูลที่ไม่มาจากผู้บริหาร

นอกจากนี้ แทนที่ผู้สอบบัญชีจะใช้วิธีประเมินข้อสมมติฐาน หรือพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการประเมิน หรือทดสอบข้อมูลที่ใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม ผู้สอบบัญชีอาจได้รับหลักฐานการสอบบัญชีเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม โดยใช้วิธีการตรวจสอบเหตุการณ์หรือรายการ ที่จัดขึ้นภายหลัง (วันที่ในงบดุล) เพื่อยืนยันหรือปฏิเสธมูลค่ายุติธรรมดังกล่าว

ผู้สอบบัญชีควรอ่านรายงานของผู้เชี่ยวชาญที่บริหารไว้ซึ่งให้ประมาณมูลค่ายุติธรรม รายงานดังกล่าวอาจมีข้อมูลที่ผู้สอบบัญชีเห็นว่าจำเป็นต้องพิจารณาในระหว่างการตรวจสอบ นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาถึงระยะเวลาในการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญในการประมาณมูลค่ายุติธรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอบบัญชีในการวางแผน และปฏิบัติงานตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบางกรณี ผู้สอบบัญชีอาจจำเป็นต้องใช้ผลงานของผู้เชี่ยวชาญในการประเมินการวัด มูลค่ายุติธรรมของกิจการ ผู้เชี่ยวชาญอาจเข้าร่วมงานโดยได้รับการแต่งตั้งโดยกิจการ หรือโดยผู้สอบบัญชี หรือเป็นลูกจ้างของกิจการ หรือเป็นลูกจ้างของผู้สอบบัญชี ในกรณีเช่นนี้ ผู้สอบบัญชี ควรนำมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 620 เรื่อง การใช้ผลงานของผู้เชี่ยวชาญ มาถือปฏิบัติ ผู้สอบบัญชีควรประเมินผลงานของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องความเหมาะสม ซึ่งจะใช้เป็นหลักฐานการตรวจสอบ กล่าวคือ ผู้สอบบัญชีควรเข้าใจสมมติฐานที่มีสาระสำคัญ และวิธีการที่ผู้เชี่ยวชาญนำมาใช้

และประเมินผลในขั้นสุดท้ายเกี่ยวกับความสมเหตุสมผลของมูลค่ายุติธรรม โดยใช้ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจที่ตรวจสอบและประเมินว่ามูลค่ายุติธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับหลักฐานการสอบบัญชีอื่นที่ได้รับระหว่างการตรวจสอบหรือไม่ นอกจากนี้ ผู้สอบบัญชีควรขอหนังสือรับรองจากผู้บริหาร (Management Representation) ซึ่งจะระบุถึงความสมเหตุสมผลของประมาณการและความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่น่ามาใช้

สรุป

มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 545 และฉบับที่ 101 เรื่อง การตรวจสอบการวัดมูลค่า และการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม ได้กำหนดแนวทางเพื่อให้ผู้สอบบัญชีมีความเข้าใจว่าผู้บริหารกำหนดมูลค่ายุติธรรมได้อย่างไร และยังช่วยผู้สอบบัญชีในการพิจารณาว่ามูลค่ายุติธรรมดังกล่าวเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่ ผู้สอบบัญชีควรมีความคุ้นเคยกับวิธีการที่ผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญใช้ในการประมาณมูลค่ายุติธรรม รวมทั้งสมมติฐานที่ใช้ และควรประเมินความเสี่ยงที่การวัดมูลค่ายุติธรรมจะแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอย่างเป็นสาระสำคัญ โดยการพิจารณาถึงจำนวนเงิน ความมีสาระสำคัญ และการใช้วิจารณ์ญาณที่เกี่ยวกับสมมติฐานที่ใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมนั้น

บรรณานุกรม

สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

(2542) **มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 32 เรื่อง ที่ตี อาค**

และอุปกรณ์ บริษัท พี. เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด

สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

(2542) **มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 31 เรื่อง การรับรู้**

รายได้ บริษัท พี. เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด

สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

(2542) **มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 40 เรื่อง การบัญชี**

สำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน บริษัท

พี. เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด

สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

(2542) **มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 48 เรื่อง การแสดง**

รายการและการเปิดเผยข้อมูลสำหรับเครื่องมือทางการเงิน

บริษัท พี. เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด

สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

(2544) **มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 540 การตรวจสอบ**

ประมาณการทางบัญชี บริษัท พี. เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด

สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

(2544) **มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 620 การใช้ผลงาน**

ของผู้เชี่ยวชาญ บริษัท พี. เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด

Susan L. Menelaides, Lynford E. Graham and Gretchen

Fischbach (2003), **The Auditor's Approach to Fair**

Value, Journal of Accountancy.